

7 клас

Правопис часток не і ні з різними частинами мови

Стрембицька Л.А.

Розподільний диктант

Записати частки, розподіливши їх
у три стовпчики:

- а) модальні;
- б) словотворчі,
- в) формотворчі.

Хай, будь-який, хіба, би, якраз,
ніхто, навіть, нехай, адже, ані,
ось, б.

Вправа (усно)

529. Прочитайте. Визначте в реченнях слова з префіксом не. Назвіть слова, ужиті з часткою не.

1. Мене, як немовлятко, сповиває і тісно в'яже музика (Д. Павличко).
2. І якусь невідому зажуру навіває та пісня мені (В. Симоненко). 3. Навіть співи звучали і щиро, й нещиро (В. Сосюра). 4. Нам не слава потрібна, не тучі, а ясна неозора блакить (А. Малишко). 5. Спогади докучливі, як нежить (В. Симоненко). 6. Якщо хочеш вчинити зло, сім разів подумай — і не вчини, а добро роби не думаючи! (М. Рильський).

 Якими частинами мови є слова з префіксом не та слова, які з часткою не пишуть окремо?

НЕ З ІМЕННИКАМИ, ПРИКМЕТНИКАМИ, ПРИСЛІВНИКАМИ

НЕ ПИШУТЬ РАЗОМ,

якщо:

слово без не не вживають:

Лінощі і недбалість — родичі.

*Не буду вмиватись, а то ще
ненароком сороки вхоплять
(Народна творчість).*

додаванням *не* утворюється

слово з протилежним лексичним
значенням (його можна замінити
синонімом):

*щастя — **нещастя** (біда)*

*великий — **невеликий** (малий)*

*високо — **невисоко** (низько)*

НЕ ПИШУТЬ ОКРЕМО,

якщо:

у реченні є протиставлення

*Пишайся **не бровами**, а пирогами
(Народна творчість).*

не стосується присудка

*Після дощу капелюх
не потрібний (Народна творчість).*

ОРФОГРАМА:

не з іменниками, прикметниками, прислівниками

Написання частки НЕ

1. Чи вживається слово без НЕ?

ТАК

НІ

2. Яка частина мови?

Дієслово +
форми дієслова

числівник

займенник

прийменник

іменник

прикметник

прислівник

дієприкметник

член речення

Означення

присудок

РАЗОМ

ОКРЕМО

Невиконана
робота

Робота не
виконана

Недо =
неповна
дія,
ознака

синонім

протиставлення

залежні слова

ОКРЕМО

Не зробив,
не
зробивши

Недруг – ворог
Невеселий –
сумний
Невисоко-
низько

Не друг, **а** ворог
Не веселий, **а**
сумний
Не високо, **а**
низько

РАЗОМ

ОКРЕМО

Невиконана
робота

Не
виконана
МНОЮ
робота

РАЗОМ

РАЗОМ

ОКРЕМО

Немовля, ненавидіти,
неозорий

Вправа

530. Серед поданих слів выпишіть лише ті, що не вживаються без *не*. Розберіть виписані слова за будовою.

Незабаром, нещодавно, необхідність, неуважний, ненадовго, неписьменний, нетерплячка, незлостивий, нелад, немовля, немічний, незмірний, неповноцінний, невід, невтомно, непоборний, непрацездатний, несмачний, нестача.

Вправа

531. Перепишіть, знімаючи rischi. Позначте в словах орфограму «не з іменниками, прикметниками, прислівниками».

1. Я до не/стями люблю Україну, вишивку гарну, червону калину (Я. Ковальова). 2. І кожен в світі — не/повторність, чи то людина, чи крилатий птах (А. Листопад). 3. Художник має бути не/вмирущим (В. Сторожук). 4. Виглядай мене в віконечко, не/забаром я прийду (Олександр Олесь). 5. Нам був не/нависний злодійський лад (М. Тарновський). 6. Не/квапом плуганиться вечір (Є. Гуцало).

Вправа

Перепишіть прислів'я, знімаючи ризики та завершуючи вибраними з довідки та поставленими в потрібній формі словами.

- 1. Будь не/впертим, а **відвертим.**
- 2. Хата славна не/вбиранням, а **частуванням.**
- 3. Роби не/силою, а **розумом.**
- 4. Живи не/минулим, а **прийдешнім.**
- 5. їдь не/швидко, а **впевнено.**

ДОВІДКА

Розум, відвертий, впевнено, прийдешнє, частування.

Вправа

Перепишіть. Підкресліть у кожному з речень граматичні основи.

- 1. Брехня не солодка, а правда гірка (Г. Чубач).**
- 2. Нам не страшні ворожі тучі і низьколоба клевета (М. Рильський).**
- 3. Я не самотній, бо зо мною спів (Б. Сосюра).**

Вправа (усно)

НЕ ПИШУТЬ РАЗОМ, якщо:	
слово без не не вживають: <i>Лінощі і недбалість — родичі. Не буду вмиватись, а то ще ненароком сороки вхоплять (Народна творчість).</i>	додаванням не утворюється слово з протилежним лексичним значенням (його можна замінити синонімом): <i>щастя — нещастя (біда) великий — невеликий (малий) високо — невисоко (низько)</i>
НЕ ПИШУТЬ ОКРЕМО, якщо:	
у реченні є протиставлення	не стосується присудка
<i>Пишайся не бровами, а пирогами (Народна творчість).</i>	<i>Після дощу капелюх не потрібний (Народна творчість).</i>

537. Перепишіть, уставляючи пропущені літери. Поясніть написання не з дієсловами. За потреби зверніться до таблиці, поданій на с. 58.

1. Не вм..рає душа наша, не вм..рає воля! (Т. Шевченко). 2. Можна мати усе, та не мати Ві..чизни (П. Перебийніс). 3. Я не люблю, коли кр..чать, нена́виджу, коли лякають (В. Коротич). 4. В..сока думка в'юнит..ся не вміє (Л. Костенко). 5. Незчулися, як і зима м..нула (Панас Мирний). 6. Хіба не бач..те, як небо голубіє? (Олександр Олесь).

Ні (ані) пишуть разом із:

- іменниками, прикметниками, прислівниками, які без **ні** не вживаються: **нікчема, нісенітниця, ніяковий, нівроку, аніяк**;
- заперечними займенниками: **ніхто, нічий** (але **ні** до кого, **ні** перед чим), та заперечними прислівниками: **ніде, ніяк, ніколи, анітрохи, нізащо** (але **ні** за що).

Ні (ані) пишуть окремо у:

- реченнях із заперечним присудком: **Він не вимовив ні слова**;
- фразеологізмах: **ні туди ні сюди, ні тут ні там**.

ОРФОГРАМА:

ні (ані) з різними частинами мови

Вправа

543. Перепишіть прислів'я, знімаючи rischi. Поясніть написання *ні* зі словами.

1. За гроші не/купиш ні/ батька, ні/матері, ні/родини. 2. Ні/хто майстром враз не/став. 3. Ледачому й лінуватися ні/коли. 4. Живий ведмідь шкури ні/за/що не продасть. 5. Якщо грубо, ні/кому не любо. 6. Дотримуй у всьому міри, то не/матимеш ні/в/чому потреби. 7. Голий ні/зливи, ні/дощу не боїться. 8. Риба без кісток не/водиться ні/в/якій водиці.

Позначте у словах орфограму «ні (ані) з різними частинами мови».

Вправа « Редагування »

Знайди помилки

Усі ми знаємо про забруднення повітря, води, ґрунту. Однак не всі знайомі з не звичайним видом забруднення — шумовим (тобто тривалою чи постійною присутністю небажаних звуків). Незкінчений гуркіт промислових підприємств, авто, літаків є не просто незручністю, а серйозною небезпекою для здоров'я: спричинює підвищення тиску, головний біль, сирцеві напади.

Вправа « Редагування »

Перевір себе

Усі ми знаємо про **забруднення** повітря, води, ґрунту. Однак не всі знайомі з **незвичайним** видом забруднення — шумовим (тобто тривалою чи постійною **присутністю** небажаних звуків). **Нескінченний** гуркіт промислових підприємств, авто, літаків є не просто **незручністю**, а серйозною **небезпекою** для **здоров'я**: спричинює **підняття** тиску, головний біль, **серцеві** напади.

Тест

1. Визначити рядок, у якому всі слова без частки *не* не вживаються.

А Неактивний, нежирний, неетичний.

Б Незлий, неістотний, незнищений.

В Ненависний, непосидючий, нестямний.

Г Неінтересний, нелюдяний, немислимий.

2. Визначити речення, у якому частка *не* пишеться окремо.

А Не/зважаючи на численні соціальні перешкоди і лихоліття, мова, як і наш народ, вистояла.

Б Жалко було думати про те, що ясні пташині голоси не/вдовзі залишаться десь іззаду і поступово зникнуть .

В Споконвіку з тих трьох тисяч зірок, які можна бачити не/озброєним оком, найпривітнішою для людей була Полярна зоря.

Г Нації без мов не/існують, як не/існують мови без нації.

3. Визначити рядок, у якому частка *ні* пишеться разом.

А Ні/з/ким, ні/в/якому, ні/від/чого.

Б Ні/який, ні/скільки, ні/кого.

В Ні/в/кого, ні/в/що, ні/до/чого.

Г Ні/за/що, ні/з/кого, ні/до/чого.

Домашнє завдання

Виконати вправу 375